

BÁSNICKÝ ZAZEN

Petr Ligocký: Před tím než se setmí

Klenov, Bystřička 2025, 84 s.

Filip Hrazdil: Řeka odnáší stíny stromů

Klenov, Bystřička 2026, 80 s.

Jiří Hort: Komu patří déšť

Klenov, Bystřička 2026, 80 s.

Zdeněk Volf

Na severní Moravě se vždy mluvilo *kratce*. Mezi krátkou básní a haiku se dařilo poezii předčasně zemřelého Jaroslava Žily. Ze starších autorů připomeňme Rostislava Valuška a Petra Mikeše, též coby prvotního zprostředkovatele tzv. západního haiku Jacka Kerouaca („*Ruce objímají / měsíc / mezi krávy*“, *Rozprášené básně* – s. 135). Z těch mladších nelze pominout „runová haiku“ Miroslava Černého či rané „zlomky“ Natálie Paterové – v minulém roce však a v první půli letošního se na Valašsku v „jednomužném“ nakladatelství Pavla Kotrly Klenov vynořily hned tři obdobně zaměřené tituly, což stojí za pozornost.

Ten první od Petra Ligockého (1990) – polonisty a redaktora nakladatelství Protimlův – s podnázvem *Krátké básně z let 2018–2024*. A rovněž podrobnější nahlédnutí přesvědčí, že jde o svého druhu výbor z jeho takto zaměřené tvorby, po formální stránce od dvou veršů („*Krev vytékající z masa / rozsvítila starý stůl*“ – s. 16) do pěti („*Vánek větráku / rozčesává dusno // babička už nás skoro nevnímá / na kytičkové příkrývky / známé voskové žluté nohy*“ – s. 68). Záměrně zvolené ukázky nechť naznačují rozkyv, ve kterém se pohybuje. Tedy krátká báseň par excellence a text, který má k dostředivosti krátkého básnického útvaru věru daleko. Mezi tím zdařilé haiku („*Překračuju potok / na chvíli se vidím / v nebi*“ – s. 65) či nerýmované kvarteto („*Čekám / ze zvyku přeshlapuju / nebe nad městem má / Turnerovy tahy*“ – s. 11). Bez cyklů, oddělované pouze tušovými kaligrafiemi Václava Šipoše, avšak propojené skrze vnitřní doslov teoretika i praktika haiku Pavla Martince: „*Čím víc je krajina básně zabydlována metaforami, tím více se nakláníme k západní tradici a naopak, čím méně je v básni postřehnutelný lyrický subjekt, tím více se ocitáme na východě.*“ (s. 78) Hippies, blahé paměti, hrávali fotbal bez branek. Pro radost z pohybu osvobozeného od soutěživosti majoritní společnosti. Čteme-li v podobném rozpoložení těch 129 položek (z pětiny známých ze sbírky *Doma v bezpečí*, ojediněle i z obou předchozích) bez nároků, zda jde o krátkou báseň, nebo aspoň o západní haiku, docházíme k podobnému povznesení. Ozve-li se v nás však jejich nárok, zvláště vypůsobený těmi už nenapadnutelnými („*– – – / to ticho / uprostřed hory*“ – s. 66), mohou ty vícelslovnější –

v tvůrčím smyslu – připomínat podstročník, vybízející k opětovnému výboji.

To pro knihovníka Filipa Hrazdila (1977) – dle obálky milovníka východní filosofie, poetiky a dobrého čaje – je sbírka prvotinou. Nevíme, z kolika textů se vybíralo. Ale i tak jich lze, rozložených do čtyř oddílů a ve dvou případech i o šesti verších, napočítat 138. Zastaví: „*Vstupní branka / každému / zaskřípe jinak*“ (s. 63). Zneklidní: „*Záhýby na dece / se urputně brání / narovnání*“ (s. 34). Případně rozesmutní v tradici sabi: „*Večeře / slova těžší / než dezert*“ (s. 43). Ale taky nechají bez odezvy přejít: „*Les spí / někde pod loňskými listy / se dere nový dub*“ (s. 26). Ba zapůsobí roze-psaněji: „*Rychle se šefí / vracím se domů / zbytek mého stínu / se zapletl do bodláků // chce zůstat?*“ (s. 19). Obecně, byť v konkrétní recenzi na druhotinu slovenského minimalisty Viktora Suchého *bez velkých písmen*, k tomuto typu „haikové lyriky“ vědkyně Lubica Schmarcová poznamenala: „*Zenová poetika ako útočisko pokoja stráca stabilitu: nie preto, že by jej chýbal obsah, ale preto, že už nemá kde ukotviť svoje ticho.*“ (Knižná revue, 12/2025 – s. 27). „*Minimalistický efekt sa ľahko môže zmeniť na dekoratívnu prázdnotu*“ – varuje před eskapismem, dokonce před „*eskapizmom do prírodnej lyriky*“, vlastně „*k modelu sveta, ktorý už neexistuje, k pokoju, ktorý moderný svet zničil*“. A co „ticho“ Hrazdilovo: „*V hlubokém sněhu / čerstvé stopy / hlubší je jen ticho*“ (s. 24) – ustojí to? Nevím, nevím. Snad spíše to nevyřčené... někde na rozcestí: „*Lesní pěšina / dál nejde projít / přesto vede*“ (s. 70)

Zato Jiří Hort (1950) – někdejší pracovník ve stavebnictví, vychovatel na učilišti a v heřmanické věznici – vydává svou sbírku 106 haiku v šestasedmdesáti letech. Tedy z prožitého života a chce se říct v neliterárním prostředí. Možná i proto jsou něčím ta z nich, co se píšou jednou za rok, ne-li za život, nebývale usazená, ba dělná: „*Kde se topoly / snoubily s oblohou – / piliny v kružích*“ (s. 17). Před nimiž nelze uhnout: „*Z vězeňské brány / vychází muž – / to je tatínek*“ (s. 65). Z nichž patrno, že Jiří Hort nepřehlédl Kerouacův požadavek na *complete poem* čili na „úplnou báseň“ nebo (metaforičtěji?) na „román o třech verších“. Román, úplná báseň. Nikoli miniatura, či dokonce „*miniatura pro miniaturu*“, jak zmiňuje Hort v „Poznámce autora“ (s. 75), s odkazem i na možné „*otevírám prostor*“, kdy slovo je „*pouhou hranicí mezi řádky*“. – Jak v třetím ze čtyř cyklů – rámovaných fotografiemi Rudolfa Stančíka a uvozující básní do osmi veršů – u haiku téměř levitujícímu: „*Spí – / odkopaná peřinka / je na dědovi*“ (s. 45).

Nicméně není každého dne posvěcení, natož osvěcení. Jsou i haiku denní, stolní, prostě příležitostná. A třeba právě ta pro někoho plněji promluví v té chvíli: „*Pramínek vlasů / s dětskými malůvkami – / v dopise vězni*“ (s. 60). Mimochodem přes tohle haiku –

jedno z dvaceti, jež přešlo z předešlé druhé sbírky *Přijde jelen* – lze nahlédnout do Hortovy dílny: „*Pramínek vlasů / s dětskými malůvkami – / vězeňská pošta*“ (s. 43). Osobně bych zůstal u tohoto výchozího řešení – po kireji – zdůrazňujícímu juxtapozici. Ale to se už chť nechť dotýkáme „předělu“, kdy se rozhoduje mezi věčností a ještě časností – což opravdu už nelze u „románu“: „*Rozhlédl se / a pak ji pohladil – / školní zed*“ (s. 29).

Petra Ligockého, z hlediska *dó*, „cesty“, táhne haiku nebo krátká báseň k uvnitřnění slova. Filip Hradil se skrze ně – autorsky nacházej – hledá. Jiří Hort celostněji sděluje. Krátkost, ryost krátkosti... není v naší moci. Je v podstatě. Jako platónská idea, archetyp, sen... Jako očistný, kompenzační projev poezie. Budící. Ovšem vábí i pokusem. K bezesloví? Haiku Petra Ligockého, začínající veršem beze slova („– – –“), už jsem citoval. Od Filipa Hrazdila vyvolejme například terceto: „*mlčí / studí / taje*“ (s. 24). Jiří Hort mezi svá haiku dvakrát umístil pět slabik: „*Padá list / Mlčím*“ (s. 22). „*Kopřivy / Stál tu*“ (37). No nepřezdívá se taky haiku „báseň beze slov“? Nejsou ticho, kopřivy, zed, mlčím či taje... stejné dnes jako za Bašóa? Nepřezívají nás nakonec nikoliv přes smysl, přes význam či ukotvení, nýbrž pouze... přes poezii?

Ta ve výběrech už bývá přebíraná. Tvorba, připomíná však Marina Cvetajevová, je posloupnost a postupnost. Právě základní, řádové sbírky umožňují k haiku či krátké básni osobněji putovat. Vcházet do jejich původních rozechvění, ve ztišení vnímat slovní dech, tep... Pozorovat sice Fudži přes Japonské moře od znaků vytesaných do kamenné stěly – byť od Santóky – je magické, ale bližší může mi být apostrofa Petra Ligockého: „*Z okna kanceláře / pořád zrakem utíkám k tobě / Lysá hora*“ (s. 18). Ze čtyř veršů Filipa Hrazdila: „*Jdu po cestě / batoh těžkne únavou / kříž po Němcích / ukazuje směr*“ (s. 63) – můžu si pro sebe zkusit „sudetské haiku“: Batoh těžkne / krucifix po Němcích / ukazuje směr; nebo se až do „ne-já“ vydat karumi jeho dvojverší: „*V šálku čaje / zítřejší ráno*“ (s. 35). Případně se opětovně ujistit – u Jiřího Horta –, že trvalejší než „*Otisky dlaní / na dědových oknech – / po prázdninách*“ ze sbírky *Přijde jelen* (s. 47), jsou přece jen ty o „*d*“ důraznější (po dalších pobytech?) s incipitem: „*Dětské dlaně / na dědových oknech – / po prázdninách*“ (s. 47).

Není slušné mluvit, zvláště v případě malých literárních forem, dlouze. Leč nejde závěrem nevyzdvihnout, že jednomužný nakladatel Pavel Kotrta, sám autor minimalistické bibliofilie *Synonymum krajina* (2024), v níž vrací slovům krátkost i znakovou obraznost, jako by dalšími třemi tituly vytyčil na úpatí Vsetínských Beskyd nakladatelský prostor pro básnický zazen. ■

